

Gospod Janez.

Novela. Spisal Janko Kersnik.

O blagor možu, ki ne gane,
Ne zmoti ga podoba lepa!
Bridkosti srčne so neznane,
Neznana mu ljubezen slepa.

Levstik.

I.

Dod širokim holmom, tam globoko doli v prijazni Dolenjski, leži mala vas; Grm jo imenujejo. Na holmu, skoraj pod vrhom stoji prijazna, na novo pobeljena cerkev z nizkim, poleg nje prosto stoječim zvonikom, čigar line zakrivajo široki, rudeče pobarvani zatvori. Tudi jabolko vrhu stolpa in križ na njem, vse se blišči v zahajajočem solnci tako svetlo, da je videti že od daleč vse prenovljeno in popravljeno.

Prav tako tudi bližnji farovž, čigar belo zidovje se sveti skozi goste, polne veje sadnega drevja, katero obdaja malo poslopje. Po njegovi strehi se kažejo široke rudeče proge nove opeke ter jasno pričajo, da ni še dolgo tega, kar je mojster króvec preložil in prekril vso streho. Ko bi pa kdo še dvojil o tem, prepriča ga do dobrega letna številka, narejena gori pod slémenom iz rudeče opeke; ona nam pripoveduje leto, v katerem so se vršile vse te poprave in v katerem tudi pričinja naša povest.

Pod farovžem, skrit za tremi košatimi orehi, stoji mali hlev, tudi lastnina duhovnega gospoda, kateremu je v varstvo izročena grmska fara, in nekoliko nižje proti vasi kaže se nam na pol zidana, z živo trto preprežena hišica — cerkovnikovo stanovanje. To rabi tudi za učilnico; kajti učitelja in šolskega poslopja Grm nima; zato pa se bavijo župniki s poučevanjem, in cerkovnik mora v ta namen prepuščati svojo dokaj prostorno sobo.

Pod župnijo — na južnem brdu, razteza se prostoren vrt, in visoke raznobarvne georgine, ki rasto in cvetó po robu gredíc, pričajo nam molčé, da prihaja že jesen v deželo. V spodnjem konci vrta stoji zelena lopa, katero krije z debelimi grozdi obložena vinska trta in pred njo sloni nocoj ob trdni, leseni ograji visokorasten mož, čigar oprava nam kaže njegov stan: grmski župnik, gospod Janez.

Od tu se odpira krasen razgled čez daljno ravnino, po kateri se vije, srebernemu traku jednak širok potok, in poleg njega bela, prašna cesta.

Tja, na cesto je upiral župnik neprestano svoje oči, ter časih zakril čelo z desnico, ako mu je zahajajoče solnce temnilo pogled. Med tem pa je pušil v jednomer iz dolge lesene pipe.

Za njim na vrtni gredi pa je kopal rujav pes, prepeličar, črno prst ter lovil miši.

Celo uro skoraj se je že mudil župnik na vrtu ter hodil gledat čez ograjo tja doli v ravnino; pričakoval je nekoga. In kakor že večkrat nocoj, tako se je tudi sedaj zopet obrnil z nekoliko nejevoljnim obrazom od ograje ter vrnil se po peščeni poti med gredicami proti župniji in od tam zopet nazaj.

„Ne bo ga!“ govoril je poluglasno ter prižigal ugaslo pipo.

Bil je — kakor smo že omenili — visokorasten mož, malo preko trideset let, košččen in skoraj suh. A lice njegovo ni bilo blede, in izpod gostih črnih obrvij je zrlo dvoje prijaznih, sivih očij. Na glavi je nosil malo, črno čepico, opravljen pa je bil v dolgo, temno suknjo.

Postal je zopet ob ograji; tam doli v ravnini, kjer je cesta delala mal ovinek, dvignil se je prašen oblačec, in kmalu potem se je prikazal iz njega lahek, odprt voz, katerega je vlekel uren konjič.

„Ah vender, vender!“ dejal je župnik nekako veselo; spoznal je bil svoj voz ter vedel, da se pelje v njem oni, katerega je že tako dolgo pričakoval. Z naglimi koraki se je vrnil v farovž in med vratmi glasno zaklical: „Urša, Urša, je li vse pripravljeno? Peter že prihaja!“

Močna, kmetsko opravljena ženska, katero je vsak na prvi pogled spoznal za sestro župnikovo, pristopila je na prag.

„Vse, vse!“ odgovorila je tudi z veselim glasom; „Bog zna, kakšen je Peter? Toliko let ga nisem videla.“

In oba, brat in sestra sta šla k vrtni ograji pogledat v dolino, kjer se je urni vozič vedno bolj bližal domači vasi. Kmalu je bil pod klancem, in nekoliko minut poznejeje postal pred farovžem.

Iz voza je stopil elegantno, gosposko opravljen mož ter burno pozdravil župnika, hitečega mu naproti. Bila sta oba jednake velikosti, in tudi skoraj enakih let; gosta, dolga, črna brada je zakrivala prišlecu pol obraza, a na glavi se je pokazala mala pleša, ko je snel klobuk v vesel pozdrav.

„Da si le prišel, Peter! Kako sem te vesel!“ dejal je župnik ter vodil gosta do stopnic.

A tu je prišla Urša.

Tudi ona je hotela ponuditi prišlecu roko; a ugledavši pred seboj moža, katerega jej je bila domišljija prej po polnem drugačnega slikala, obstala je ter malo v zadregi dejala:

„Ah, Peter — gospod Peter! Ni Vas moči spoznati!“

„Kaj ne — brada, brada?“ odgovori ta veselo. „Pa stráni z gospodom! Tikaj me, kakor si me nekaj pred petnajstimi leti — saj od tedaj se menda nisva videla — če ne ti bom vračal!“

Prijatelja sta kmalu potem sedela pri kozarci vina, Urša pa je spravljalna sobo v red, namenjeno župnikovemu gostu, in radovedno ogledovala mali usnjati pa lepo okovani kovčeg, katerega je bil prinesel hlapec z voza.

„Torej tukaj prebivaš Ti?“ dejal je med pogovorom novodošlec ter ozrl se po stenah.

„Da, da, tukaj!“ nasmehnil se je župnik in tlačil zopet tobak v svojo pipo.

„Pa vrane in kavke in zajce tudi še streljaš!“ omenil je oni kažoč na lepo puško, viseča ob steni.

„Tudi še! Ha, ha!“

„Poleg tega pa —, duše paseš! Ha, ha!“

Župnik se pri zadnji prijateljevi opomnji ni smijal, nego bliskoma se je ozrl v Petra, kakor bi hotel pozvedeti, se li oni šali. — Pa Peter je ogledoval od daleč veliko odprto omaro v kotu, kjer je videl mnogo knjig nakopičenih in med njimi polno časopisov, vse v nekem neredu, kakor je navaden pri ljudeh, ki mnogo beró, a ljubijo naglo razliko v taki duševni hrani.

„Koliko je pač tega, kar sva se zadnjikrat sešla — Janez?“ vprašal je oni po kratkem molku.

„Lahko je zračunati! V prvem letu po novi maši moji obiskal si me na Gorenjskem, tedaj si bil stopil v državno službo — in jaz sem sedaj najst let duhovnik. Torej — čez deset let zopet!“

„Da, da; tako je! In Urše nisem videl, odkar sem odrinil na vseučilišče. Pa vedno je — jednaka. Kedaj si jo vzal k sebi?“

„Letos stoprav, ko sem postal sam svoj — gospod!“

„Ah, letos!“

„Naučila se je nekoliko kuhati in gospodariti in — stara je tudi že dovolj!“ nasmehne se gospod Janez.

„Kanonična leta! Da, da,“ pritrđi Peter; „pa kako je doma pri vaših? — Oče so umrli, in kaj počno mati?“

„So tudi umrli! Brat je gospodar. Pa jaz že dolgo nisem bil tam.“

„Kakor pri naših! In tudi mene ni bilo že dolgo, dolgo v domačo vas!“

Molčala sta nekoliko časa; uglobila sta se vsak v svoje misli, pa morda oba v jednake.

Peter se je prvi vzdramil.

„Si li zadovoljen — Janez?“ vprašal je naglo ter uprl svoj temni, bodeči pogled v župnikovo resno lice.

Le-ta se je nasmehnil, ne posiljeno, nego mirno, naravno in skoro veselo; ozrl se je ob jednom v prijatelja.

„Da, Peter, zadovoljen sem! — Česa mi je pogrešati?“ pristavil je po kratkem molku.

Peter je obrnil svoje oči v drugo stran. Pogled in besede župnikove so bile tako prepričevalne, da ni vedel ugovora; pa vesel tudi ni bil onih besed.

„In Ti?“ vprašal je sedaj župnik.

„Ah, jaz, jaz —! Kaj pa je zadovoljnost? Kaj pa je — sreča?“

Nagubančil je čelo ter segel po kozarci, katerega si je bil z vinom napolnil. Toda pil ni; kozarec je vrtil med prsti, in zrl v nasprotno steno.

Tudi župnik je gledal za oblaki, kateri so se gosto dvigali iz njegove pipe. Pa bilo mu ni na tem, da bi nadaljeval takov pogovor.

„Nekoliko časa boš ostal pri meni, Peter?“ vprašal je prijatelja.

„Dolgo ne morem; nekoliko dnij morda — ako me boš hotel. Odpust moj v kratkem poteče, in potem itak ne bom daleč od tu.“

„Dobro uro imaš do Križa. Kateri naju bi si bil mislil pred leti, da bodeva kdaj tako blizu in tako različno poslovala?“

„Res je! Pa razlika vender ni tólika!“ smeje se zopet Peter. „Jaz sem sodnik, okrajni sodnik za ta svet — ti pa delaš za — onega!“

„Ti si vedno stari —“ omeni župnik z lahkim smehljajem.

„Grešnik — kaj ne?“ konča Peter njegovo opomnjo.

Župnikova sestra je vstopila, in za njo farovška dekla; prinesli sta večerjo. Urša je na Petrovo vabilo séla k mizi in pogovor se je sukalo o nekdanjih srečnih otroških in mladeniških letih, katera so prebili vsi še doma v rojstveni vasi.

Potem sta šla prijatelja na kratek sprehod v dolino.

Mesec je svetil skozi gosto sadno drevje, katero je rastlo ob potu, tekočem čez holm, in po bližnjih vinógradih peli so še kasni cvrčki jednoglasno svojo pesen.

„Ali še pesmáriš in verze kuješ, Janez?“ vpraša zdajci župnikov gost prijatelja.

Da je bilo svetleje, videl bi bil, kako je lahka rudečica oblila župnikovo lice.

„Še!“ dejal je naglo, ter pristavil: „Za kratek čas!“

„Srečen človek! Da imaš še časa dovolj za to!“

„Kujem jih! Potem jih pa požigam!“

„Ah, to tudi še?“ nasmeje se Peter. Potem pa je zasukal pogovor na drug predmet.

(Dalje prihodnjič.)

niso Vranca nič razžalile, še veselil se jih je in se režal zadovoljno: Znanci zabavljajo, ker so mi nevoščljivi. Voz dojde tudi Mesarjev Šarec njegov najboljši prijatelj. Tudi on si je mislil, da pelje gospodar crkne-nega Vranca h konjederu in je začel bridko jokati in žalovati. Vranec se zagrohota in veli: Prismoda! le poglej da sem živ. Z gospodarjem se vozim za to, da pokažem sosedom kljusam, kako me ljubi in časti in da sem več vreden, nego vse one skupaj s tabo vred. Modri Šarec globoko vzdihne: Bog se usmili, da sem moral čakati tako sramoto. Do zdaj so nas imeli ljudje za najbolj bistroumne živali na svetu. Dostikrat sem slišal, da smo pametnejši od marsikaterega človeka. Odsle pa vem, da jim bomo rabili za sramoten pregovor. Kadar bodo hoteli očitati komu kako prav veliko budalost in nezmiselnost, porekó brez dvojbe: Pogledjte ga no, ta brglez je neumen kakor konj. — Prerokovanje prebrisanega Šarca se je izpolnilo.

(Dalje prihodnjič.)

Gospod Janez.

Novela. Spisal Janko Kersnik.

II.

Pet dnij je bilo že minilo, odkar je župnikov gost bival v farovži. S prvega je bilo skoraj videti, da ne ostane dolgo — župnikova sestra je tako prerokovala, kajti dozdevalo se jej je, da se Peter dolgočasi — toda dan za dnevom je bilo bolje, in napósled je Urša ob priliki šepnila gospodu Janezu, da je Petru morda vender le po vseči tukaj v Grmu.

Le-tá se je zadovoljno nasmehnil.

Prav istega dné pa je po večerji obrnil se Peter do prijatelja ter dejal obžalujé: „Čas poteka, ljubi moj; dva, tri dni morda še, potem pa moram zopet od tod.“

„Kaj boš hodil? Dopust ti mine v treh tednih, torej čemu in po kaj drugam? Se ve da, dolgočasiš se tu!“

„Kaj še, Janez! O tem ni govora; da bi mi bilo moči le vedno tako mirno živeti, kakor tu pri Tebi!“

„Ah, le počakaj! Ko si boš uredil svoje stanovanje in svojo pisarno na Križi, ko boš oblasten gospod sodnik — kako mirno Ti bodo

tekle ure; še mari ti ne bode, da bi me zopet obiskal, če ne bom siloma privel Te semkaj.“

Župnik se je smijal in pripravljaval desko in kamence za šah, s katerim sta se sleherni večer zabavala.

„Ko bi Ti vedel, kako pusto in prazno je naše življenje, kako suho naše delovanje!“

„In oženil se boš morda vender!“ šali se Janez ter se nasmehne.

Ko bi se bil v tem ozrl v svojega gosta, videl bi bil, kakov mračen, temen oblak mu je legel na čelo. Toda župnik je govoril to brez vsacega namena, in zato tudi ni bil pozoren.

„Prepozno, prepozno!“ dejal je Peter s posiljenim smehom.

„Čudno, da še nisi mislil na to,“ oglasi se zopet Janez.

„A še bolj čudno, da me Ti spominaš tega,“ smeje se sedaj bolj na lahko oni.

„Zakaj? Jaz sem že davno mislil, da Te bom poročal — in sedaj bi bila prav prilika, ko sem tako blizu.“

„Ne šali se, ljubi moj! Tudi meni velja, kakor Tebi: coelebs manebis —“

„Bodemo videli!“ deje župnik in prične igro.

A Peter je sedel zamišljen v stolu in zrl pred se.

„Kako sodiš Ti o — ljubezni?“ vprašal je zdajci ter malo ponehal, predno je izgovoril zadnjo besedo.

Janeza je vprašanje nekoliko osupnilo, naslonil se je polagoma nazaj ob steno; a bistro oko svoje je uprl v prijatelja.

„O — ljubezni? Jaz Te ne umejem; kako misliš to?“

„Kaj je ljubezen?“

„Smešno vprašanje! Da bi Ti jo filozofično tolmačil — —“

„Ne, ne! Jaz ne maram nič Tvoje morale, nič svetopisemskih razlaganj — povej mi, kako Ti sodiš ta čut po — svoje, iz svojega prepričanja, recimo iz svoje izkušnje!“

„Izkušnje?“ nasmeje se župnik; „tiste naše gimnazijalske neumne zaljubljenosti vender ne boš imenoval izkušnje! A prepričanje? Vedi, jaz o tem vprašanji nikdar nisem premišljeval in haha — tudi to mi lahko veruješ, da nisem bil nikdar v pravem pomenu besede zaljubljen. Sicer pa — ljubezen, ljubezen, spolna ljubezen! Jaz je ne morem drugače tolmačiti, nego z zgolj naravnega stališča, in kakor se lahko vina ogiblješ, ako hočeš, tako se tudi ljubezni lahko umakneš, da imaš trdno voljo.“

„Ah, Janez, Janez! In Ti si poet?“

Peter se je skoraj bridko nasmehnil.

„Je-li treba, da pozna poet vse strasti?“

Župnik se je še vedno smehljal, toda videti je bilo vender, da mu pogovor ni prav po volji. Tudi Peter je umolknil in pričela sta svojo igro.

Tudi ko sta se razšla k počitku, ni bilo več govora o prejšnjem predmetu.

Druzega dné je ukazal župnik upreči svojega konjiča ter se je odpeljal dve uri daleč obiskat starega znanca duhovnika. Peter ni hotel tjà; toda ker se je župnik moral voziti skozi vas, v katere obližji je bila mala, a vender od tujcev dovolj obiskana kopel, sklenil je spremiti prijatelja do tjà in ga ondu zopet počakati.

Krasno jutro je bilo, ko sta se vozila po gladki cesti mimo rosnih travnikov in med visokimi brajdami, po katerih je zorelo grozdje. Župnik je razkazoval prijatelju vasí in sela stoječa po bližnjih solnčnih brdih in gradíče, katerih belo zidovje se je svetilo tu in tam po nizkih holmih izza gostega zelenja.

Kmalu sta bila na mestu, kjer je hotel z voza stopiti sodnik. Po kratkem dogovorú, kje in kedaj se zopet snideta, krenil je le-tá proti kopeli, a župnik se je peljal dalje.

Med tem, ko meri Peter prašno stransko cesto, imamo priliko, seznaniti čitatelje malo bolj z njegovo osobo, akopram nam ne preostaje več mnogo novega o njej.

Peter Vam je bil dovršil vseučiliške studije na Dunaji, a prepo-toval med tem in tudi pozneje še jedno leto z bogato nemško rodbino, v kateri je služboval za domačega učitelja, velik del zahodne Evrope ter napósled stopil v državno službo, s prvega na Dunaji, potem pa je odšel v ožjo domovino svojo. Spretnemu delavcu posrečilo se mu je — se ve da nekoliko tudi po svojih vplivnih znanstvih na mero-dajnem mestu — v primerno kratkem času imenovanim biti sodnikom v Križi, v kateri okraj je spadala tudi župa prijatelja njegovega Janeza. Svoje novo službovanje je bil prav zdaj pričel, a ker se je ponudila prilika, porabil je kratek dopust, da ga prebije pri starem součenci in najožjem rojaku svojem.

Bil je danes izredno dobre volje in o sinočnem temnem oblaku ni bilo več sledú na njegovem čelu. Zvižgal je veselo pred se ter vihtil palico v roki, odzdravljval srečajočim kmetom in tako dospel kmalu na mali klanec, raz kateri se mu je odprl prijazen razgled v dolino in v njej tik pod klancem ležečo kopel.

Ako pravimo kopel, s tem ne nameravamo Bog védi kaj. Nekoliko lepše zidanih hiš, kakor jih nahajamo v naših malih mestih,

to je bilo vse. A gorki vreleci, ki so tu prihajali na dan, bili so po trditvi zdravnikov izvrstni, in zato je prihajalo leto za letom več tujcev semkaj — največ bolnih, ki so si iskali zdravja, a ne zabave; pa časih se je prikazal tudi jeden ali drugi, ki je tu iskal le prilike, pobiti prosti svoj čas.

Peter je postal nekoliko časa vrhu klanca ter ogledaval vasíco pod seboj.

Ropot voza ga opozori, da se obrne, a v tem trenutku ustavil je voznik — malo nenavadno upravljen gospod srednje starosti, oči-vidno mali graščak iz okolice, — svoje nizke, a čile konjiče poleg njega.

„Ah, gospod sodnik, kaj pa Vi tukaj?“ klical je on z voza; „prisédite semkaj — saj ste nameneni v kopel?“

„Da, da, gospod Ivanič! Toda pojdiva rajši peš; tako blizu je v vas.“

„Ne, ne, le prisédite! Peljati se morava; tu doli je mnogo gospode, in“ — pri tem je graščák dlesknil zadovoljno z jezikom — „nekoliko lepih gospíj. Peljati se morava, kakor se spodobi. Jaka!“

Pri tem se je obrnil k slugi, kateri je sedel v svoji nekoliko zamazani livreji za njim na vozu.

Jaka je skočil z voza ter pomagal sodniku na nekoliko neroden sedež poleg graščaka, in voz je zadržal navzdol po klanci, na lahko visečem.

„Pa kako prihajate vendar semkaj — in po kaj?“ vpraša Ivanič v novič sodnika.

Le-ta mu razloži zgodovino svojega dopusta.

„Ah, v Grmu bivati — pri Janezu, pri gospodu Janezu?“ deje zategneno graščak; „ljubezniv gospod je to, jako ljubezniv!“ pristavi potem naglo.

„Ga li poznate?“

„Oh, da — a ne, ne! Sam ne vem, kako bi dejal — videla sva se menda jedenkrat! Pa drugi vedó mnogo lepega o njem. Ah, glejte, glejte, tu se že gospé sprehajajo — jutranja promenada, jutranja promenada.“ Oziral se je med tem koketno po dveh ali treh šetalcih, med katerimi je bila v istini póstarna gospá.

Ivanič je bil malo kratkoviden.

„Čestitam, čestitam, gospod Ivanič — toda tej se ne boste laskali,“ smeje se sodnik.

„Kdo ve — kdo ve? Le potrpite do obeda! To Vam bode zabava — pravijo, da je bogata Rusinja tu v kopeli, ali je Francozinja — jaz ne vem; toda bogata, silno bogata je!“

„In njej se boste žrtovali ves današnji dan?“ šali se Peter.

„Kdo ve, kdo ve?“

Nategnil je pri tem vajeti konjičema, da sta privzdignila glavi in repa ter v naglem, iskrem diru zavila proti véliki gostilni, kjer je nameraval Ivanič ostati.

„Tu je tudi table d' hôte; pridite semkaj opoludné — tu se vse vidi — zabavati se hočemo in — Rusinja pride tudi.“

„Ste li že tako gotovi tega?“ deje ironično sodnik.

„Ah, mi! Kdo ve, kdo ve? Mi imamo povsod stražnike svoje in ovaduhe. Torej na svidenje!“

Graščák je odšel v gostilno, Peter pa je krenil peš po vasi.

Pa tudi tu, akopram je bil v prvič v tem kraju, ni mu bilo name-njeno, da bi ostal sam in nepoznan, kakor si je skoraj želel. Zavil je koncem strmih in z debelim prahom pokritih ulic proti malemu parku — ako smemo primitiven vrtič tako imenovati — sredi katerega je stala jednonadstropna, lepo pobeljena hiša. Iznad strehe je vihrala belo-rudeča zastava, in po njej je sodil Peter, da je tu kopel in vrtič, kraj nje pa — park in sprehajališče. A komaj je tamo vstopil, že ga pozdravi ženski glas:

„Gospod sodnik! To je lepo, to je krasno, da pridete! Kdo bi bil mislil. Pa vedite, sanjalo se mi je prav danes o Vas — ah, pa sedaj ostanete — kaj ne — kje ste si izbrali stanovanje, morda blizu nas?“ —

„Ne, ne, milostiva,“ prerezal je Vran gostobesedni gospé neskončno nit njenih vprašanj — samó danes bom tu, samó danes. Popoludné se že vrnem. A Vam dobro hasne kopel — izvrstno izgledate.“

„Mislite? Pa samih nas vender ne boste pustili; tu je še gospá Mlakarjeva s hčerko svojo, gospá lekarjeva s Križa z malim sinkom — mnogo, mnogo znancev.“

Peter je sklenil na vsak način iznebiti se te družbe, od katere si je obetal malo, malo zabave. Zgovorna znanka njegova je bila soproga póstarnega adjunkta s Križa; premišljeval je, kako bi se najlepše izgovoril, a napósled je zinil nekaj o silnih opravilih ter obljubil, da se snide z drugimi pri table d' hôte.

„Zakaj le nisem šel z Janezom?“ dejal je sam v sebi, ko je hitel mimo kopeli proti bližnjemu gozdu. Bal se je, da sreča še kaj nadležnežev.

Po gozdu je bilo mnogo potov križem narejenih in na ovinkih so stale surôvo tesáne klopi in mize. Hodil in posédal je tam okoli, a tudi tu je bilo dolgčas, in sklenil je postaviti se vsem nevarnostim v bran in vrniti se v kopel.

Čul je za seboj veselo govorico in osupnen se je obrnil, ko je spoznal francoščino.

Dva gospoda in dve gospé so pribajali za njim; videli so se tujci. Sodniku ni bilo mari do njih in šel je počasi dalje; oni so morali mimo njega.

Gospoda sta šla naprej ter radovedno pogledala v stran stopivšega Vrana. Isto tako je storila prva gospá; a druga je vezála šopek poljskih cvetic, in zato ni bila pozorna na drugo. Tudi Peter je ni pogledal, nego korakal počasi navzdol. A stoprav ko je bila poleg njega, obrnil se je na pol v njo, in malomarno zopet v stran, a nekaj znanega mu je oči sililo nagloma zopet nazaj v lepi obraz tujke, in tudi ona se je ozrla vánj.

Čuden vtis je napravil ta vzajemni pogled na oba.

Sodnik se je stresel, kakor trepetlika v večernem pišu, in bled kakor novopobeljen zid je ustavil svoj korak. A takoj potem mu je šinila kri v lice in krog tesno stisnenih usten mu je legel izraz silnega zaničevanja in sovraštva.

Tujka pa ni ustavila koraka svojega; glas začudenja je komaj utešila in malo bleda v lice šla je urno za drugimi.

Na prvem ovinku se je ozrla na pol nazaj, kakor človek, ki se hoče uveriti, je li prav videl, ali ne. Prepričala se je, da je oči niso zmotile. Drugi izmed družbe tega prizora niso opazili.

Doli na robu gozda je bilo čuti že njihovo veselo govorjenje, ko je Peter stal še na starem mestu in upiral se ob debelo gabrovo deblo kraj pota.

„To srečanje, to srečanje!“ šepetal je in stiskal bel robec v rokah, a časih obrisal si pot s čela.

„Zakaj nisem šel z Janezom? Pa kaj — kaj sedaj, kaj sedaj? Ne ne, videti je ne maram več, hajdimo stráni, le stráni, da je ne vidim več!“

Napotil se je proti vasi.

(Dalje prihodnjič.)

Jan Ernst Smolef. †

Od vseh tistih Slovanov, ki so v srednjem veku delali nemškim cesarjem táko napotje in toliko preglávica ter so zasedali tudi srce denašnje Nemčije — ohranili so do denašnjega dné svoj jezik in svojo narodnost

V r n í t e v.

Povrača v domače se sêlo
 Iz vojne junak domóv.
 Razjasni se mlado mu čêlo,
 Zazršemu rôdni kròv.

Dospévši na srédo vasíce
 Zavrisne tri pót na glas,
 Okó porosé tri solzíce
 Dospevšemu v milo vas:

Na pragi ga ljubica čaka,
 Prijazno se mu smehljá,
 A déva sosednja zaplaka:
 „Na vojsko so vzeli dvá!“

J. K.

H l a d í l a n i !

Glej, solnce zahaja
 Za temno goró,
 Dekletu v ločítev
 Jaz dajem rokó.

Krepílna rosíca
 Cvetlice poji,
 A meni v bridkósti
 Srcé se topí.

Nobena rosíca
 Mí pota ne zná,
 Da bi ohladíla
 Bolesti srcá!

Svojmir.

L j u b e z n i ž e l j a .

Podoba svetla mojih sanj,
 Sedáj te gledam vsako nóč,
 Ljubó mi sije tvoj obraz,
 Spomine davne vzbujajóč.

Kot nekđaj ti upíraš v mé
 Škrivnostno-temno spet okó;
 Besede srčne šepetáš,
 Ljuběč objemlješ me strastnó.

Ko smrt zatisne mi očí
 Ter léžem k spanju v grob temán,
 Oj, tamkaj še bi veselíl
 Naj mene tákšen sèn krasán!

Svojmir.

ker ni vreden groba v domači zemlji. Kazen se je zvršila na tanko tako, kakor je ukazal razkačeni narod. V nje spomin še dan danes Kurenta pustni večer v nekaterih krajih zabadajo, v drugih sežigajo ali pa mečejo v bližnjo vodo. Kurentova žena je porodila še tisto noč in drugi dan je šla iskat z detetom v naročji jokaje predrazega moža po vseh cestah in ulicah, po vseh lokah in dobravah. Na isti način ga išče vsako pepelnično sredo še dan denašnji. Tako je poginil stari Kurent, ali ta izguba se je brzo nadomestila, kajti je podedoval njegov sin, mladi Kurent, jasni um, goreče srce in spretne prste svojega slavnega očeta. Slovenske bajke in pustne šege ne bodo dale, da bi se mu pozabili godčevska umetnost, slana šaljivost in bistrumni domišljaji, s katerimi se je znal rešiti iz vseh stisk in nevarnostij na tem in celó na ónem svetu.

(Dalje prihodnjič.)

Gospod Janez.

Novela. Spisal Janko Kersnik.

(Dalje).

Drznil se ni, objeti jo in stisniti k sebi; — obstal je pri oknu in zrl venkaj v krasno poletno noč.

A nagnil se je vender k nji.

„Helena, me li ljubiš — kakor ljubim jaz tebe — Helena — ali me ljubiš?“ —

Ona je obrnila rudeči, solzni obrazek k njemu. Sedaj bi jo bil objel in poljubil, toda vstopila je teta.

Ostal je še nekoliko časa pri čaji, katerega je bila pripravila teta — v slovó, kakor je dejala — pa odšel je kmalu.

Helena ga je spremila do stopnic.

„Se li moreva videti jutri?“ vprašal je Peter ter prijel jo za roko. „Jaz sem prost, po polnem prost — ves dan — po noči pa odpotujemo.“

Deklica je malo premišljevala.

„Dà, dà,“ reče potem, „toda ne tu blizu — tam pri môstu morda, če hočete — če hočeš — takoj popoludné — in potem pojdeva čez Reno v Deutz; tam me nihče ne pozna — — popoludné torej, izgovorila se bom pri teti.“

„Dobro! Čakal bodem — — —“

„Lehko noč!“ hitela je ona, in pri tem je čutil Vran gorek poljub na ustnih. — — — — —

Druzega popoldné je pričakoval Peter dolgo, dolgo deklice svoje. Hodil je sem ter tja pred krasnim železnim mostom, ki veže preko široke Rene Kolonjo z mestecem na onem bregu ležečim; — imenuje se Deutz. Doma je bil vse opravil, kar je bilo treba, svoj kovčeg itak izročil že slugi, in sedaj je bil v istini prost do poznega večera, ko je odhajal železnični vlak.

Okolo štirih stoprav je prišla Helena — nekoliko razburjena in upehana po nagli hoji, toda vesela

Oklenila se je tesno roke njegove, in tako sta šla čez most, ne da bi bil kdo izpregovoril besedico.

„Kam pojdeva?“ vprašal je Vran onkraj mostú.

„Venkaj, venkaj iz mesta — tja proti onim góricam.“

Kmalu sta se sprehajala med krasnimi vrti, ki objemajo lepe vile po góricah na renskem bregu. Samotno je bilo tam, in onádva si tudi družbe želela nista. Sédla sta na klop pod košatim orehom, odkoder se je odpiral diven razgled na široko, v dolini pod njima tekočo reko, iz katere so odsevali rudeči žarki zahajajočega solnca.

Ali onádva nista zrla tja doli. Govorila sta o svoji ljubezni, o bodočnosti, o zopetnem svidenji — in pri tem je držal Peter deklico čez pas, in ona mu je stiskala desnico z obema ročicama.

„Ali boš čakala, da pridem zopet?“

„Moreš li vprašati?“

„In me ne boš pozabila?“

„Tebe? Nikdar, nikdar! Pa ti?“

„Helena!“ — — — — —

Zmračilo se je, ko sta se vračala domóv. Pred hišo, kjer je stanovala Helena, sta se ločila; deklica je tiho jokala, a tudi on je le zašepetal: „Z Bogom, z Bogom, Bog te obvaruj!“ — — —

Za tem sta si pridno dopisovala. Vran je končal vse pravniške studije in izpite ter je bil skoraj imenovan pristavom pri sodišči blizu Dunaja. Tedaj mu ni bilo v mislih vračati se v domovino, kajti razven brata tam ni imel več sorodnikov. Roditelja sta mu bila že pomrla.

Prvi dopust, katerega je mogel doseči, porabil je v to, da je potoval zopet v Kolonjo. Tam je našel vse, kakor je bilo pred tremi leti, le Helena se mu je dozdevala krasnejša in milejša, nego li prej. Teta je bila bolehná, toda vznemirjala še ni bolehnost nikogar. Tedaj je

Vran snubil Heleno svojo pri teti in dogovorili so se, da se bosta pol leta potem poročila.

Srečen in vesel se je vračal Vran po minulem dopustu iz Kolonje ter doma jel pripravljati, kar je bilo potrebnega za novi stan. V nekaterih tednih pa mu piše Helena, da je teta po kratki bolezni umrla, in da je ona, ker sama ni mogla ostati, prevzela službo odgojiteljice v plemenitaški rodbini za kratek čas, ki ju še loči od poroke.

Vranu poslednja novica ni bila po volji in najrajši bi bil takoj šel po nevesto svojo, toda druge okoliščine niso dopuščale tega; vztrajati je trebalo še nekoliko mesecev.

Odslé pa so dohajala njena pisma vedno redkeje, in ko ji je Peter to malomarnost očital, izgovarjala se je, da ima preobilo pôsla. Vran je bil nekoliko vznemirjen, vendar hudega ni slutil. Ljubil je Heleno z vso strastjo, katere je zmožna prva mladeniška ljubezen.

Pa zdajci je Helena opustila pisma; ves mesec ni bilo nobenega, navzlic temu, da je Vran napósled v silnem nemiru pisal sleharn dan. Pet tednov pozneje pa je došel zopet list od nje. Peter ga je vzprejel v pisárni, ali kakor ga je še malo prej silno želel — vendar se ni upal čitati ga takoj. Doma stoprav v svojem stanovanji je razgenil pismo s tresočimi prsti. Čital je je dvakrat, trikrat — iz prva tiho, a potem glasno, skoraj kričé, in potlej je planil kvišku ter kakor besen divjal po sobi.

Pismo pa je bilo táko-le:

„Ljubi moj, odpusti mi! Jaz sem danes žena družega; — usojeno mi je bilo tako! Ne povprašuj po meni in pozabi, kar je bilo, kakor izkušam pozabiti jaz. Odpusti mi in ne zaničuj me!

Helena.“

Z divjim grohotom se je ustavil Vran zopet pred mizo, na katero je vrgel pisanje.

„Tja se popeljem, takoj, takoj, za njo, in potem“ — krčevito je stiskal pesti svoje.

Isto noč ni zatisnil očesa, a vendar je bil družega dné mirnejši. Premišljeval je vse hladnokrvneje ter polagoma privadil se tudi temu hudemu udarcu.

Po Heleni ni pozvedoval. Nameraval je iz početka odgovoriti ji, ali tudi to je opustil. V vztrajnem delu je izkušal pozabiti prvo svojo ljubezen, in poleg tega je jel uživati življenja slast, kolikor sta mu dopuščala — čas in skromno imetje. Pa tudi to ga je minulo. V dveh letih se je izpremenil v resnega mirnega moža, kakeršnega smo ga spoznavali v prvih poglavjih te povesti. — — —

Danes pa — to srečanje!

Tujka, katero je bil ugledal v gozdu nad kopeljo, ta tujka je bila — Helena.

IV.

Napótil se je bil proti vasi. Ali kakor hitro je še malo prej ukrenil, da ostavi takoj kópel, da se izogne vsakemu snitju z óno ženo — tako naglo se mu je omajal ta ukrèp; prejšnji mir se mu je zopet povrnil, ko je korakal proti krčmi, kjer sta se bila ločila z Ivaničem.

„Haha, česa se mi je bati! Iskal je ne bodem, pa če jo srečam — tudi ne bom povešal očij. A kaj dela tu, kako je prišla semkaj — semkaj v te kraje?“

Tako je premišljeval in poslednja vprašanja so ga jela vedno bolj zanimati.

V krčmi je sédel k mali mizi pri oknu, kjer je bilo prostora samó za dva gosta. Vran si ni želel družbe. Ivaniča, ako dojde, bi še prebil.

In res mu ni bilo treba predolgo čakati. Prišel je skoraj, toda ne sam. Vran ga je v silno začudenje svoje ugledal v družbi ónih dam in gospodov, katere je bil malo prej srečal v gozdu. Pozdravil je uljudno sodnika, in tačas je obrnila tudi Helena svoj pogled vánj; zdelo se je ónemu, da se je malo zarudela.

Vsa družba si je izbrala svojo mizo v górenjem konci prostorne gostilniške sobe. Helena — bodi si slučajno ali navlašč — séla je tako, da je pregledovala lahko vso sobo, torej tudi prostor, kjer je sedél Vran.

Tega je obvezela nekakšna mrzlica; nemožno mu je bilo ostati mirnemu, in da bi udušil in utopil rastočo razburjenost, izpraznil je zapóred dva kozarca vina; potem se je obrnil v stran ter zrl venkaj skozi okno na široko cesto, kjer je veter vzdigal goste oblake sivega prahú. O pogovoru ónih pri nasprotni mizi ni mogel mnogo čuti, le Ivaničev kričeči glas bil mu je vedno na uho. Zdelo se mu je, da naziva óni jedno gospíj „baronico“, pa spoznati ni mogel, kateri velja ta naslov. Govorili so sedaj nemški, le časih, kadar je Ivanič umolknil, čula se je francoščina.

Nekolikokrat je obrnil sodnik svoj pogled tja gori, in vselej so se srečale oči njegove s Heleninimi. In čudno! Oni pikri izraz zaničevanja in sovraštva, kateri mu je prej sijal z lica, izginil mu je polagoma in se umeknil mehjemu, tožnemu. Kako živo mu je stopil v spomin óni krasni popoludan, ko sta se sprehajala s Heleno med vrta na renskem

bregu, ko jo je tresočo se in hrepenečo poljubljal in stiskal k sebi — pod njima v dolini pa so se žarili valovi veličastne reke v večernem solnci! In pozneje! Ko jo je bil obiskal čez malo let, kako srečna, kako polna najslajše nade sta bila tedaj! In potem óno grozno pismo! Tu so se mu zopet krčevito stisnile pestí.

Sklenil je počakati Ivaniča, da se bode ločil od óne družbe; pozvedeti je hotel še danes, kje biva sedaj Helena, in kako je prišla v to kópel in vse drugo, kar koli vé Ivanič o nji. Čul je tudi, da so óni ukazali upreči, a Ivanič tega ni storil. In res je stala kmalu potem lepa kočija pred gostilno, v katero sta bila uprežena dva velika konja. Njijina oprava kakor kočijaževa livreja — vse je bilo elegantno in po najnovejši šegi.

Družba je vstala in Ivanič jih je spremil do vozá, pri izhodu pak mignil sodniku, da se vrne takoj.

„No, je li to Vaša Rusinja?“ déje Vran s posiljenim nasmehom, ko prihití óni zopet v sobo.

„Oh, Bog váruj! To niso tujci, to so domači ljudje!“ zavrne Ivanič.

„Oh, kaj — domači? Ni mogoče!“

Sodník se je silnó čudil, a vender ga je obhajal nekak čut zadoščenja, tihega, a rastočega veselja.

„Zakaj ne? Ker govoré francoski in nemški? To dela vender vsak — kdor zna in more!“

Sodníka je jezilo Ivaničevo modrovanje.

„Povedite mi vender — kdo je — kdo so ti ljudje“, reče nestrpljivo.

Oni se je pazljivo ozrl vánj.

„Kdo vé, — kdo vé? Se li zanimate zánje — oh! Za malo baronico Heleno morda, ki je sedela Vam vis-à-vis in itak mene povpraševala, kdo in kaj ste — Vi! Ha, ha, kdo vé, kdo vé?“

Ivanič se je veselil bistrournosti svoje.

„Pustite burke!“ zavrne ga Peter skoraj osorno, toda uvidel je takoj, da s tem pri človeku Ivaničeve bire ničesa ne opravi. Jel se je torej sam šaliti.

„Vi bi me vender predstavili — pa morda se bojite konkurence.“

Ivanič je odgovoril z zaničljivim smehom.

„Zakaj mi tega niste prej povedali. Kdo vé, kdo vé?“

„Pa čakajte — peljiva se tja — jutri, pojuteršnjem, kadar hočete. Vedite, ti so blizu od tu z Rudnika. Oni plavolasec — to je baron Milde, nemški baron, Prus — tam od Rene nekod je doma — pa huj!

— to Vam je klerikalec — čudno, da Vam gospod Janez ne pripoveduje o njem.“

„Je li on znan ž njim?“

„Se ve da — na Rudnik, v grad imate komaj tri četrti ure hodá!“

„Oh!“

Ivanič si je užigal smodko, sodnik pa je nestrpljivo sukal kozarec med prsti.

„No — in óni — drugi?“ sili Peter.

„Oni? To je pa baronov svak in žena njegova, Mildejeva sestra. Prišla sta tudi od tam nekodi — kdo vé, kdo vé, — tam od Rene, in ostaneta menda ves mesec na Rudniku.“

Zdaj je vedel Peter, da je Helena — baronica Mildejeva.

„Kako so prišli ti Nemci sèmkaj?“ vpraša na videz malomarno, a v istini s silnim hrepenenjem, zvedeti kaj več o nekdanji ljubici svoji.

„Kako? kdo vé — kdo vé! Denar ima ta pruski junker, in kupil je pred tremi leti graščino rudniško ter jo drago plačal. Tudi mojo je kupoval — pa kdo vé, kdo vé?“

„Ali imata kaj — kaj otrók?“ vprašal je Vran. Sam ni vedel, zakaj mu je tako tesno postalo pri tem vprašanji.

„Oh — nič — nič! Pa — kdo vé, kdo vé?“

Ivaniču se je zdaj to njegovo vedno „kdo vé, kdo vé“ tako smešno zdelo, da se je glasno zagrohotal.

„Torej — kedaj pojdeva tja — na Rudnik?“

„Ne vem; dopust mi poteka — pa morda pojdem z župnikom tja!“

„Oh, se vé da! Morda mislite, da Vas bo gospod Janez bolje priporočil. Pri baronu — klerikalci pač — pa pri lepi baronici?“

Petra je jezilo to besedičenje.

Domislil se je tudi, da bode treba Janezu iti naproti, in poslovil se je pri Ivaniči, kateri je nameraval ostati še do večera v kopéli.

Naglim korakom se je vračal Peter po cesti, po kateri je bil prišel zjutraj, pa kako povsem drugačen je bil sedaj duševni njegov položaj, nego zjutraj.

„Helena, Helena!“ šepetala so mu sto in stokrat ustna, ne da bi bil sam vedel za to, in vse misli so se mu vrtele krog vprašanja: „Ali pojdeš tja?“

„Pojdem, pojdem!“ sklenil je napósled ter švignil s palico po robidovji ob cestni meji, da so ovijače odletele.

In s tem sklepom se mu je povrnil tudi prejšnji mir. Povpraševal se ni, kaj namerava s takim pohodom, kaj mu bo hasnilo, trgati stare rane in mučiti celó njo, ki je morda itak trpela; do vsega tega mu ni bilo.

„Naj bo, kar hoče!“ dejal je, in s tem se je izročil brezpogojno usodi svoji. . . .

Janeza ni dolgo čakal, prisédel je na voz in pripovedovala sta si med vožnjo drug drugemu o svojih denašnjih zabavah. Sodník se vé da ni razodel skrivnosti svoje, toda povedal le, kar je zvedel po Ivaniči.

„Jaz se nisem domislil teh Mildejevih,“ omenil je župnik, „če ne bi te bil že peljal tja. Znan sem tam, in dobri ljudje so to.“

„Torej pojdiva jutri ali —“

„Kadar hočeš!“ —

Pri večerji Peter ni bil zgovoren in odšel je kmalu v svojo sobo; zaspal pa — dolgo ni.

(Dalje prihodnjič.)

Književna poročila.

XII.

Književna zgodovina Slovenskega Štajerja.

Spisal Ivan Macun. Založil in na svetlo dal pisatelj. V Gradcu. 1883.

„Ta knjiga, ki je že toliko let strašila po slovenskih novinah, prišla je v Gradcu na svetlo in gotovo je bode iz vsega srca vesel vsak prijatelj naše književne in kulturne zgodovine, če se bode tudi marsikdo zadel ob to ali ono hibo, osobito jezikovno. . . . Pregledali smo jo toliko, da jo moremo z dobro vestjo priporočati slovenskemu občinstvu. Vsak bode našel v nji mnogo novega, zanimivega književno-zgodovinskega gradiva.“

S temi besedami je bil omenjeno knjigo naznanil „Lj. Zvon“ (1883, šte. 6., str. 402). Ker se bode to poslednje književno delo zdaj že pokojnega prof. Macuna (umrl 27. okt. 1883.) med čitajočim našim občinstvom, mislim, težko tako razširilo, kakor bi bilo želeti: to mi naj bode dovoljeno, da podam tu najpreje ob kratkem pregled vse knjige, „ki nam“ — zopet po besedah „Lj. Zvona“ (1883. 11. 729.) — „v nekoliko nedovršeni obliki podaje mnogo zanimivega in deloma čisto novega gradiva“; a potem ji hočem pridejati nekatere opazke oziroma dodatke, kolikor sem mogel še zaslediti o tem predmetu.

1.

V „Pristopu“ str. 1—9. govori pisec I. o jeziku nemškem in latinskem, kateri je bil iz prva pri nas v rabi; zatem razpravlja II. o raz-

naroda ne zahteva in ne želi nobene konstitucije, kakor se večkrat poudarja na zapadu, on hoče samó reform, ki bi odpravile in zajezile korupcijo uradnikov in državnih upravnikov in bi kolikor toliko zagotovile osebno svobodo, da bi bil državljan vsaj varen pred samovoljo raznih uradnikov.

(Konec prihodnjič.)

Gospod Janez.

Novela. Spisal Janko Kersnik.

V.

Drugi dan se sodnik dolgo ni prebudil iz trdega spanja. Župnik je bil že davno opravil svojo jutranjo mašo ter pri zajutru nekako vznemirjen povpraševal sestro, kaj je s Petrom, da ga še ni iz sobe. A potem je moral po svojem poslu venkaj v bližnjo hribovsko vas.

Malo potem je prišel Vran iz farovža. Po dolini se je vlekla še gosta megla, a posamični solnčni žarki, ki so prodirali oblake, pričali so, da se bo razgrnil lep, jasen dan nad pokrajino.

Ko je bil sodnik pozvedel, da župnika ne bo do opoludné domóv, napolnil se je na daljši sprehod; — kam — o tem iz prva še mislil ni. V obče je bil prav dobre volje ter je veselo zvižgaje korakal proti mostu v dolini, in preko njega na drugo stran, tja v nizke vinske górice, kamor še nista bila krenila s prijateljem, kar se je mudil pod njegovo gostoljubno streho.

To je bil danes ves drug človek, nego včeraj — sinoči —! Vesel, lahkoživ — na videz! In tudi morda v istini! O razburjenosti ni bilo več sledu, pa tudi ne o slabotni malomarnosti, katera se navadno polastí vsacega po hudih duševnih bojih. Vran je bil danes še bolj trden v zadnjem svojem ukrépu, nego sinoči, ko ni imel niti časa premišljevati o posledicah namerávanega koraka.

„Danes ali jutri pojdeva na Rudnik,“ dejal je sam v sebi ter pristavil potem zopet s porogljivim smehom: „Naj bo potem — kar hoče!“

Dospel je na griček, s katerega je ugledal lepo posuto, kolovózno pot, ki se je na jedni stráni izgubljala v mali, za sadnim drevjem skriti vasici, na drugi stráni pak izginila ob ostrem ovinku.

„Stavim, da je tu v obližji kakov gradič — Rudnik morda!“ premišljeval je sodnik. „Saj tu nekod mora biti — drugod sva z Janezom že vse oblazila.“

V vasi je povprašal, kam drži ona cesta.

„V grad!“ dejal mu je bosonog fantič.

„Kakov grad?“ vprašal je mehanično sodnik.

„Na Rudnik!“

Vran je pričakoval takega odgovora. Nehoté se je napotil proti gradu. A komaj je bil storil nekoliko korakov, dejal si je vender: „Kaj hočeš sam tamkaj? Popoludné pojdeš z Janezom!“

A šel je dalje.

Prišedšemu izza ovinka, odprl se mu je krasen razgled v raztegneno, širno sotesko, sredi katere je stal na malem holmu bel gradič z visokimi, neredno zidanimi stolpi, in malimi okni, s katerih je odsevalo dopoludansko solnce; v širokem okviru ga je obdajal že po nekoliko rumen bukov gozd, pod njim po južnem bregu pa so se raztezali zeleni vinógradi.

„Torej tu — tu — je ona — Helena!“

Tako je vzdihnil Peter, sloneč ob cestni ograji. Zopet se ga je polastila misel, da bi šel takoj gori — in zakaj bi tega ne storil? Na deželi so taki pohodi običajni. Iskati je začel po žepih rokavic. A v tem je ugledal ljudi med drevjem, ki je obrastalo pot pred gradom.

„Ne, ne — z Janezom pojdem tja!“

In to skoraj glasno rekoč vrnil se je proti domu.

Pri opoludanskem obedu sta bila oba prijatelja jako dobre volje.

Peter je pripovedoval svoje sméšnice iz sodnega življenja, in župnik mu jih je vračal zopet nekoliko iz svojega poslovanja. Še le pri črni kavi, katera je bila po obedu redno na župnikovi mizi, domislil se je gospodar sinočnega razgovora.

„I — kaj pa z Rudnikom?“

„Kaj?“ dejal je zategneno Peter, pušič svojo smodko.

„Hočeš li tja? Danes imam časa dovolj — in naš konjič tudi!“

„Dobro!“

Rekel je to tako mirno in hladnokrvno, da je župnika osupnilo.

„Jaz nikakor ne silim,“ omenil je Janez naglo in skrbno; „ako te ne miče, ostaniva domá.“

„Ne, ne — poznati moram vender ves svoj okraj!“ hitel je Peter ter stopil k oknu, da prijatelj ne vidi lehke rudečice, ki mu je silila v obraz.

Uro pozneje sta se odpeljala proti Rudniku.

Sodnik je z raznim pripovedovanjem skrival rastočo svojo razburjenost, a čim bolj sta se bližala Mildejevemu grádu, tem menj je mogel govoriti.

Janez ni pazil na to.

Sluga, ki je vzel pred gradom župniku vajeti iz rok, povedal je, da je gospôda domá. A tega mu še treba ni bilo, kajti v istem trenutku je prišel baron Milde sam po stopnicah ter z odkritosrčnim veseljem pozdravil župnika, in isto tako prijatelja njegovega.

„Oh, videl sem Vas včeraj — in gospod Ivanič nam je pripovedoval o Vas“, dejal je obrnivši se k sodniku. „Veseli me, da ste nas počastili.“

Hitel je naprej po stopnicah.

„Baronica je malo bolehná — migrêna, zopet migrêna, — saj veste gospod župnik,“ nadaljeval je svoj govor ter odprl na mostovži vrata v veliko sobo, sredi katere je stala pogrnená miza s polupraznimi steklenicami in drugimi ostanki bogatega obeda.

Vsi trije so seli k mizi in baron je natočil prišlecema do vrha vina v velika kozarca.

„Dobro došli!“ dejal je in trčil z Vranovim kozarcem.

Tega se je polastil neznan, neprijeten čút.

„Kaj hočeš tu?“ To mu je sililo v misel.

A trčil je novič s kozarcem baronovim in izpil svoje vino.

Malo potem je vstopil Mildejev svak, bivši pruski častnik, a povsem vsakdanj človek uljudnega, prijaznega vedênja, ki pušča druge v miru, ako oni ž njimi isto tako ravnajo.

Razgovor se je sukal o domačih krajnih razmerah, o prihodnji trgatvi, malo tudi o politiki, potem pa mnogo o sosedih po bližnjih gradovih in v trgu.

Vrana je vse to malo zanimalo; pušil je lehkodušno baronove smodke, in posegel časih v razgovor, kolikor je bilo baš treba.

Pozneje so šli na kratek sprehod na bližnjo pristavo in po sosednem gostem bukovem gozdu. Vrnivšim se priskakal je na vrtu, ki je obdajal grad od treh strani, velik pes z glasnim tuljenjem naproti:

„O — Nero, Nero! Tu mora biti baronica blizu!“ omenil je Mildejev svak.

„Gotovo!“ pritrdil je baron.

In res so gospodje ugledali prišedši do visoke in prostorne gabrove lope, dve dami, katerih jedna jim je stopila naglo naproti.

Bila je Helena.

Zvédela je malo prej, kdo je obiskal danes Rudnik, in prišla je na vrt, da pozdravi gosta.

Zarudela se je na lahko v lice, ko ji je soproog predstavil sodnika.

„Včeraj ste bili v kopeli!“ dejala je in za trenotek uprla pogled v Vrana, kateri ni umeknil svojih očij z njenega lica.

Odgovoril je nekaj, česar sam ni umel; a drugi niso pazili na to! Tudi baronova sestra je pristopila in vsa družba se je sprehajala potem po vrtu.

Župnik, baron in njegov svak so zabredli zopet v politiko, a sedaj globokeje, nego prej; Vran pa je šel z gospéma. Tu je največ govorila baronova sestra, a ona dva sta stopala drug poleg družega, kakor bi bilo obema nositi neznosna bremena.

Helena se je kmalu ohrabrila.

„Krasna dežela je to,“ dejala je nadaljujé svakinjino opazko o prijetnem bivanji na Rudniku; „tujka sem, a vender sem se je tako privadila, kakor bi mi bila rodna.“

„Koliko let bivate že tukaj?“ vprašal je sodnik.

„Tri so že minula!“

„Prej ste bili v Nemcih?“

„Bila — v renski provinciji! A ondotno posestvo je baron prodal.“

Vranu je bil ta govor mučen, kajti v svesti si ni bil, da ne izdá s kako opomnjo svojo in Helenino skrivnost. Kajti to je spoznal, da je vsa njijina nekdanja razmera še skrivnost vsem drugim. Ob jednom pa mu je bilo le to še v mislih, kako bi mogel s Heleno — sólo govoriti.

Slučaj mu je pomagal. Svakinja je odšla v grad, da preskrbí majhen obed, drugi gospodje so bili zavili z vrta navzdol na drugo stran griča, in sodnik in Helena sta ostala samá pred košato gabrovo lopo, kjer sta se bila malo prej prvič pozdravila.

„Utrujena sem,“ omenila je ona ter sela v naslanjáč v lopi; „včerajšnji izlet menda — — —“

Umolknila je, ker se Peter ni genil s svojega mesta pred uhodom lope.

„Sédite vender!“ deje baronica veleč, in pokaže stol poleg sebe.

Vran je ubogal molcé, kakor otrok.

Sedela sta tiho nekoliko trenutkov, in sodnik je s svojo palčico brskal po gladkem prodcu, s katerim so bila tla na debelo posuta. Vsa energija ga je bila minila.

Hipno se obrne baronica naglo k njemu.

„Hvala Vam — gospod Vran — tisočerna hvala, da ste prišli k nam, k — meni!“ Glas se ji je na lahko tresel, a tem melodijoznejše je zvenel sodniku v uho; to je bil znani ljubki glas, katerega je bil zadnjič čul daleč, daleč tam na goratem bregu mogočne nemške reke; in zopet se mu je zazdelo, kakor bi se bilo vse óno stoprav sinoči godilo.

Toda ozreti se ni mogel v njó.

„Hvala Vam!“ ponovila je ona potihoma.

„Zakaj, čemu?“ govoril je poluglasno in skoraj hripavo.

„Zakaj, čemu? Ker sem včeraj, ko sem Vas srečala tam v gozdu nad kopeljo — ker sem včeraj in še danes do trenutka, ko ste došli sem — vedno mislila, da me zaničujete; da me zaničujete tako — kakor — kakor sem brala včeraj z Vašega lica — — —“

„In kdo Vam trdi, da Vas ne“ — de je on in vstane.

„Ne — ne tako!“ ustavi mu ona govor ter stopi poleg njega.

„Vi me obsojate, a ne zaničujete me. In ko bi Vi vedeli — oh —“ Solze so ji zalile oči.

Po pesku zunaj lope so zahrščali težki koraki; vrtnik je šel mimo.

Baronica si je otrla oči ter plaho zrla za mimogredočim; a ta se ni menil za nja.

„Pojdiva! Pojdiva za ónimi!“ dejala je vznemirjena. A pri izhodu lope se je obrnila zopet nazaj k sodniku in mu burno ponudila malo roko svojo. Ta jo je prijel in stiskal; zmračilo se mu je pred očmi, in v svoji razburjenosti je hotel Heleno objeti in reči ji, da ljubezen do nje še ni ugasnila v njegovem srci, in da plamení sedaj bolj, nego nekdanj — in da je vse drugo pozabljeno — pozabljeno. —

A ona je stala že zunaj na široki, peščeni poti, in izza visoke, s cvetóčimi georginami obrastene gredíce jima je zvenel pogovor prihajajočih gospodov naproti. —

Prijatelja sta pozno ostavila grad.

„Obiščite nas vender večkrat, gospod sodnik! Iz Križa ni tako daleč, da bi se s tem izgovarjali!“ dejal je baron Milde pri slovesi.

„Dà, res, pridite k nam!“ pristavi Helena z običajno ljubeznivostjo, in Vran je čutil, ko ji je poljubal roko, da mu je njegovo na lahko stisnila.

„Pridem, gotovo pridem!“ obljubil je nekako ognjeno, da se je župnik nehoté ozrl vánj.

VI.

Čez štirinajst dnij je vzprejel Vran po pošti kratko pisemce, katerega vsebina ni bilo druga, nego lakonične besede:

„Zakaj Vas ni blizu?“

Podpisa ni bilo, a sodnik je brez istega spoznal pisavo Helenino.

Posloval je že v Križi. Iz Grma je bil odšel družega dné po svojem pohodu pri Mildejevih, in od ónega časa ni bil čul o svojih tamošnjih znancih in prijateljih. Obilo dela je imel, in zato mu tudi misli niso uhajale premnogokrat tja na — Rudnik. A to pismo ga je zopet raz-

vnelo. Bilo je zjutraj, ko mu je došlo, in malo potem je prisopihal tudi graščák Ivanič v urad.

„To je neumno! To je neumno! Kdo vé — kdo vé!“ kričal je že pri vratih; „pa da me ne boste zaprli — kdo vé, kdo vé!“

„I kaj Vam pa ni po volji?“

„Da na takov dan določíte mojo obravnavo! Rajši bi pustil te uboge goldinarčke — nego prihajal danes pravdat se!“

„Kaj pa je danes?“

„Lov, vélik lov v Jablanici! Tam je še nekaj srnjákov, in zvečer — zadnja gonja — huj! — izvrstno vino, klasična jed, kdo vé, kdo vé! Pa k zadnji gonji pojdem! Ali Vi niste lovec?“

„Ne!“

„Škoda! Gospod Janez, prijatelj Vaš bo tudi tam in baron Milde, in vsi sosedje; Mildejevega svaka pa ni več tu —“

„Je li odšel?“ vprašal je sodnik naglo.

„Dà, dà — pred par dnevi!“

Vranov ukrep je bil gotov! Boljše prilike ni imel iti na Rudnik, nego danes. Janeza ni domá, — tam torej pusti lahko svoj voz z izgovorom, da je hotel obiskati župnika, in potem pojde peš v grad k Heleni; saj barona in svaka in sestre danes tudi ni tam.

In kakor je bil sklenil, tako je tudi storil.

Okoli treh popoldné je bil že v Grmu in tam mu je Urša obžalujé naznanila, da je župnik na vélikem lovu v Jablanici.

Peter je igral svojo ulogo prav dobro. Pomudil se je nekoliko pri župnikovi sestri, a potem ji dejal, da gré na sprehod.

Odšel je po znani poti na Rudnik.

(Konec prihodnjič.)

Književna poročila.

XII.

Književna zgodovina Slovenskega Štajerja.

Spisal Ivan Macun. Založil in na svetlo dal pisatelj. V Gradcu. 1883.

(Konec.)

2.

V predgovoru h „Književni zgodovini Slovenskega Štajerja“ pisatelj pravi, kako sam najbolj čuti, „da po znanem načelu: nil humani perfectum knjiga tudi ima kake hibice“, in „da z druge strani neje na svetlo stavljeno vse, kar služi slovenskemu Štajerju na slavo“. —

Kar se tiče pisateljev „prve vrste“, to sicer ni dvojbe, da so vsi — razven sv. Viktorina rodom Grka — na slovenski zemlji rojeni, bili — z malimi izjemami morda — tudi slovenskega pokolenja ter da so znali slovenski govoriti; ali, kakor rečeno, za književne zvrhe rabil jim je le latinski ali nemški jezik — slovenski niso napisali ni besede. Razven nekaterih le malo med štajerskimi Slovenci in med Slovenci sploh bivajočih — kakor Bartolotti (pavlin nekaj časa v Ulimji), Rojko (iz prva kapelan v Sevnici in v Svičini), Leuzendorfer (dekan v Konjicah), in Povoden (beneficijant na Ptuji), ter še nekateri bogoslovski profesorji v Gradci — nijeden ni deloval med Slovenci in ne za Slovence, a tudi nijeden ni ničesar o Slovencih pisal niti se je za slovenstvo v obče kaj brigal, izimši: Kuripešiča (morda benediktinca v Gornjem Gradu), kateri je pobežal svoj pot iz Ljubljane v Carigrad in nazaj l. 1530; dalje Popoviča († pri Dunaji prof. nemščine 1774.), kateri je pisal tudi o slovanskem jezikoslovju, in pa Povodna († na Ptuji 1841.), kateri nam je zapustil v nemškem jeziku rokopis o ptujskih in bližnjih starožitnostih. — V Kleinmayrjevi „Zgodovini slovenskega slovstva“ čitamo na str. 39. sicer, da je Berlogar, to je omenjeni Ferlower, kakor se je kot škof kostniški sam prelevil iz prvotnega Prekokarja, bojda „prvi slovnicař (slovenski namreč), ki je slovnico slovensko in slovensk slovarček sestavil za vporabo slavnemu cesarju Maksimilijanu I.“ čegar odgojevatelj je Brlogar-Prekokar bil; ali od kod nam je to zagotovljeno? In Gründel dal je po Macunu l. c. poleg latinske in nemške na svetlo tudi hrvatsko knjižico o rogaški slatini po l. 1687., — no, da li jo je tudi sam prevel, ni gotovo, skoraj tudi neverjetno. — Da torej teh „delavcev na duševnem polju z namenom mednarodnim, splošnim“ nikdo ne bode štel med slovenske pisatelje, razumeva se samó ob sebi. Saj se v tem obziru branimo še n. pr. dra. E. H. Coste in P. pl. Radicsa, čijih izvirno nemški sestavljeni spisi po drugih (Fr. Levstiku, Jos. Cimpermanu idr.) prelagani, vendar pod njihovimi imeni v naščini prihajajo na svetlo. Mislim torej, da bi se oni, latinščine in nemščine služeči se pisatelji, brez kake škode mogli iz „književne zgodovine Slovenskega Štajerja“ povse izpustiti; kajti ináče bi dan denašnji imeli v slovenskem slovstvu pač mnogo mnogo oseb, v Slovencih porojenih in med Slovenci živečih ter tudi o Slovencih pisočih, čijih imena in „dela“ vendar naši književnosti in našemu narodu nikakor ne bi bila na slavo . . . Da sicer v to vrsto denašnjih nemških „pisateljev“ naših oni v Macunovi književni zgodovini navedeni ne spadajo, zna se itak zopet samo . . . Oni so živeli pač največ v drugih okolnostih, po katerih so se z večine morali tudi ravnati; vendar si dovoljujem opazko: ker se je v slovenskem jeziku pisalo in tiskalo izvestno že od

sredine XVI. stoletja sèmkaj, to se mora vsaj nekoliko čudno zdeti, da se je prvi štajerski Slovenec s slovenski tiskanim spisom prikazal še le v tretji četrtini XVIII. veka (1770)! . . . Potuerunt hi et hae; quare tu non, Augustine? — V ostalem prof. Macunu s tem nikakor ni namerjavana graja, nasprotno, hvala mu bódi, da nam je priobčil tudi one „mednarodne“ pisatelje slovenskega Štajerja. Ali gotovo bode le vsakdo pritrnil besedam, s katerimi naš pisatelj začinja drugo vrsto str. 63. rekoč: „Mar se veselili vsakemu napredku in vsakemu koraku, ki po koji koli poti vodi do višje omike, vendar je nam največ milo, ako to more razumeti ves naš narod, ako se deluje v narodnem našem jeziku.“ Tako je! In povse pravo zato pisatelj književne zgodovine slovenskega Štajerja v ti vrsti, med pisatelji v narodnem jeziku, izreka načelo str. 9., „da se bodo v starejšem prvem času naštevati vsi književni delavci, rojeni v slovenskem Štajerji, v drugem predalu pa se bodo izpustili vsi oni, koji so se, odkar se je prebudila ideja narodnosti, narodili na ti zemlji, pa so ne oziraje se na našo narodnost pisali v tujem jeziku, ker taki se po razvitku naših okolnostij sami radi prištevajo Nemcem.“ — No, tu pa nekoliko v popolnitev.

Kakor je iz imenika slovenskih pisateljev druge in po nekoliko tretje vrste razvidno, privzel je Macun v književno zgodovino slovenskega Štajerja tudi nekatere može, kateri niso bili porojeni v Štajerski, ali kakor tudi sam v predgovoru opazuje, „da nekih inozemljanov, koji so na Štajerskem trajno in vplivno delovali na korist slovenščine, nikakor neje mogel zamolčati“ (str. VI). Po tem načelu mogli bi se tu še imenovati — ako že ne znani ljubljanski škof Tomaž Chrön, (1597—1630), porojen v Ljubljani, a v Gornjem Gradu (Štaj.) stolujoč in tu pokopan, kateri je izdal „Evangelia inu lystove“ itd. v N. Gradci 1613, — to vsaj Ahae Steržinar, porojen v Škofji Loki, potem pak bil župnik in komisar v Gornjem Gradu 1713—33 in napósled vodja bratovščine pri sv. Frančišku v Stražah, umrl 1741, kateri je na svetlo dal sicer jako slabe „Catholiš keršanskiga vuka peissme“ itd. v N. Gradci 1729. 8°. 266 str. in morda tudi „Peissem od teh velikih odpustikov“ itd. v Ljubljani 1730, (Ljubić, Ogleđ. knjiž. pov. jugslav. II. 562, Orožen Dek. Oberburg 46), in pa Jurij Alič, porojen v Poljanah na Gorenjskem 1779, župnik in dekan v Gornjem Gradu 1810—16, v Vidmu pri Savi 1818—45 ter v Laškem Trgu, umrl 1845., kateri je razven nekaj pesnij poslovenil „Majhni Katekismus“ v Gradci 1830 in „Kratke perpovédanje za slovenske šole po deželi v c. kr. deržavah“ v Gradci 1831. 8°. 101 (Ljubić l. c. 584, Orožen Dek. Tüffer 146). — Povse v okvir „književne zgodovine slovenskega Štajerja“ pak grédo nekateri pisatelji slovenski, na katere je Macun čisto pozabil ali jih izpregledal. Tako: Gašpar Rupnik, Štajerec, župnik v Vojniku, poslovenil

je iz latinščine „Ta Christusovimu terpleinu posvečeni post ta sakdansku premišluvaine Christusoviga terpleina“ itd. v Ljubljani 1773. 8°. 550 str. in „Peisme od Keršanskiga vuka po versti tega katechisma“ itd. v Ljubljani 1784. 8°. 58, (Ljubić 567). Jurij Verdinek, porojen v Ribnici na Pohorji, župnik pri sv. Antonu na Pohorji 1816, 17, kurat v Selih pri Slov. Gradci 1817—31, umrl v Starem Trgu 1836, izdal „Ene prou lepe molitivne bukvice imenuvane vsakdajni kruh“ itd. v Celji 1820. 12°. 216 (Ljubić 578, Orožen Dek. Tüffer 479). Sigismund Juvančič, porojen pri Konjicah 1798, škofov dvorni kapelan 1826, lavantinski kanonik 1834, dekan itd. v Laškem Trgu 1843—45, dal je tiskati „Premišlvanje ino molitev eniga Kristjana“ v Gradci 1828. 12°. 250 (Orožen Dek. Tüffer 145, Slomšek „Zbrani Spisi“ III. 171). Vid Rišner, Štajerec, duhovnik jetniški v Gradci, izdal je v Danjkovem pravopisu knjižici „Nabirki za mlade Kristjane: ali navuki, zgodbice, pesmi, prislovi“ itd. I. v Gradci 1828. 12°. 36 in „Katolska mešna knjižica z drugimi molitvami skoz den ino k spovedi“, v Gradci 1828. 32°. 72, in je tudi s Kol. Kvasom poslovenil sv. štiri evangelija v rokopisu 1831 (Ljubić 581). Anton Šerf, porojen pri Radgoni 1798, umrl umirovljen župnik pri Svétinjah 1882, napisal je in izdal kot kapelan pri Veliki Nedelji „Pad no zdig človeka“, postne pridige, v Gradci 1832, potem „Predge na vse nedelje“ in „Predge na vse svetke“ v Gradci 1835 (Ljubić 585 i. pis.). Marko Glaser, porojen v Rušah 1806, sedaj župnik, čast. kanonik pri Sv. Petru pri Mariboru, na svetlo dal molitvene knjige „Dušni vižar“ itd. 1838., „Zlate bukvice od Serca Jezusovega“ o. 1840, „Marija perbežalše grešnikov“ 1845, in „Molitne bukvice za šolarje“ v Gradci, ter zložil tudi več pesnij (dr. Pajek „Kres“ 1882. 287). Jozef Zabukošek, porojen pri Sv. Petru pod Svet. Gorami 1804., kurat pri Sv. Lenardu pri Laškem 1839—49, zatem župnik na Bizeljskem 1849—70, spisal je in izdal, kakor pravi Ig. Orožen, slovenski molitvenik in par drugih knjižic pobožne vsebine (Dek. Tüffer 270). Franc S. Bezjak, porojen pri Sv. Rupertu v Slov. Goricah, zdaj župnik pri Sv. Marku pri Ptuji, spisal je, menda kapelan pri Negovi, (kjer je bival okoli 20 let), molitvenik „Marija, žalostna mati“, peti natis v Ptuji 1882. 8° 352. Jurij Ajlec (Eilec), porojen pri Sv. Ani v Slov. Goricah, napósled župnik pri Mariji Snežni na Velki, umrl 1857., v „Novicah“, „Zg. Danici“ idr. pod imenom „Anovski“, spisal je tudi molitveno knjižico in zložil več pesnij. Bil je, kakor se poroča v „Novicah“ 1857., str. 414, dobro izurjen slikar ter je povsod lepo popravljajl oltarske podobe in risal narodne nošnje in zgodovinske osebe Slovencev; tudi za Krempljeve „Dogodivšine“ zrisal je skoraj vse slike, katere so knjigi pridejane; — po čemer bi torej spadal tudi med slovenske umetelnike v „Knjiž. zgod. slov. Štaj.“ str. 175.

To so nekateri pisatelji slovenskega Štajerja iz starejše dōbe, in morebiti še kateri, meni neznani, katerih v Macunovi književni zgodovini pogrešamo. K tem bi še bilo omenjati nekaj knjižic brez imena pisateljevega, tiskanih v Celji, vsaj do leta 1830., o katerih Šafařik *Gesch. d. südslav. Liter.* I. 1864 omenja: „Gründliche Einleitung in die windische Sprache . . . von selbst zu erlernen“ Zilli 1786, to je nov natis slovnice O. Gutsmana 1777; „Ena lepa lubesniva inu brania vredna hiftoria od te po nadoushnu ven isgnane Ivete Grafnie Genofefe is tega mefta Pfalz“ itd. (v Krainju br. letn.) tudi v' Celli per Josh. od Baccho 1818.; „Molithe bukvice za gmenj folk Slovenskiga jezika“ v' Celli 1818. 12°., 144; „Molitu eniga virnu andohtliviga Kristiana“, v' Celli 1820, 8°., 128; „Listi inu evangelji na vse nedele“ itd. v' Celli 1822. 8°.; „Pot svetiga Križa“, itd. iz ital. P. Leonardo a Portu Mauritio O. S. F. „resložen — zdej krainsku“ (v Ljubljani, v Celovci) tudi v' Celli 1822. — Spominam se še, da sem nekđaj čital drobno knjižico „Leseni križec“, v Danjkovem pravopisu, poslovenil (zdi mi se) J. (?) Lah, kaplan v Radgoni. — Razumeva se, da se v književni zgodovini ne more omenjati vsak, kateri je morda tu in tam priobčil kakov kratek dopis ali drug članek v katerem listu, in to posebno v novejši dōbi ne, ko se število domorodnih pisateljev, hvala Bogu, zmerom množi; samó k str. 170. Macunove knjige naj dodam, da je v programu mariborske gimnazije l. 1864. J. Majciger pisal o naobraženosti starih Slovanov, in v celjske gimnazije programu l. 1869. P. Končnik o bojih polabskih Slovanov z Nemci. — Smela bi se pak menda tudi še imenovati Slovenka, Fany Hausmanova, hči lastnika novo-celjske graščine, katera se je v Slovencih sploh prva svojega spola poskusila na književnem polji s pesencami, kakor v „Celjskih Novinah“ l. 1848. šte. 18, v „Sloveniji“ l. 1849. št. 2.; umrla l. 1853, in je zdaj pokopana v cerkvi D. Marije v Petrovčah pri Žalci.

O nekaterih slovenskih pisateljih iz prejšnjih časov radi bi še v književni zgodovini zvedeli kaj več, nego li gola imena, n. pr. o Naratu, Jaklinu, Košarji, Pergerji, nekoliko tudi o jezikoslovnih spisih Cafovih. Nekaj zanimivih novostij pak se nam podaje o Stanku Vrazu posebe kot slovenskem pesniku; nekoliko tudi o Gutmanu in Šamperlu.

Stvarni pogrešek zapazil sem na str. 65., kjer Macun piše, da je „Čebelarstvo. Nauk, kako s čebelami umno ravnati“ — „po ustmenih besedah genialnega gorenskega kmeta Janžeta (pozneje postavljenega za učitelja tega predmeta v Beču) nemški napisal bil Kuralt“, katero knjigo je J. Goličnik poslovenjeno na svetlo dal. Ne tako, nego knjigo je bil nemški spisal uprav A. Janša sam na Dunaji in Mart. Kuralt, njegov rojak in

učenec oskrbel je samó novo izdavo nekoliko popravljeno, v Levovu 1807., a naš Goličnik je poslovenil in izdal knjigo pod naslovom: „Antona Janfhaja zeffarfkiga Zhebellarja popolnoma podvuzhenje sa vfe Zhebellarje“ itd. 1792.*)

Kar piše Macun na str. 106. o napisu na Vrazovem nadgrobnem spomeniku, da „ne glasi, kako se po F sedaj zmiraj bere“ (?!), to bódi v pojasnenje tu mimogred rečeno, da so dotične besede, katere Macun misli, v „Zori“ 1876 str. 149. navedene iz Zaharjevega spisa v „Vienci“ 1871, br. 43, a se morajo dakakor tolmačiti kot pesniška domišljija.

*

Ako bi še konečno o Macunovi „Književni zgodovini Slovenskega Štajerja“ hotel kaj opaziti, bilo bi to-le:

Kakor znano, štajerski Slovenci niso vsi jednega plemena. D. Trstenjak jih označuje tako-le: „Prebivalci Pohorja in na zapadni strani vitanjskih planin spadajo h korotanskemu deblu. Od Dravinje do Sotle nahajamo korotansko-panonsko zmés, Haložani in dolenci Podravci so v rodu s hrvatskimi Slovenci, prebivalci ljutomerskih góric in murskega polja so zmešani s panonskimi Slovenci in Srbi Panonski Slovenci imajo mnogo besed, katerih korotanski ne poznajo, in vice versa imajo korotanski Slovenci obilo poznamenovanj, ktera so panonskim čisto neznana“. („Kres“ 1884. 112, 113.) Ta plemenska ter naravski iz nje izvirajoča jezikovna raznovrstnost Slovencev na Malem Štajerji je vladala tudi v knjigah pisanih in tiskanih nekam po priliki do sredine našega veka. Do tedaj je namreč vsak pisatelj več ali menj pisal v podnarečji dotičnega kraja, kjer je bil porojen ali kjer je vsaj dlje časa bival. Še le od one dóbe sémkaj, rekel bi, zjediniли smo se v pismenem jeziku z ostalimi Slovenci v toliko, da dan danes takih dijalektičnih posebnostij v slovenski knjigi ni več poznati — razven jako neznatnih izjem dakakor, katere pak so največji le v posamnih besedah in rekih. Mislim torej, da bi pisatelj bil primerneje „Književno zgodovino Slovenskega Štajerja“ nam prikazal samó do rečene dóbe ter vse nadaljevanje od tega časa opustil. Dan danes, hvala Bogu, ne delimo se več ne na „kranjske“, ne na „štajerske“, ne na „koroške“, ne na „goriške“ itd. pisatelje; nego sedaj smo vendar le slovenski!

Ej, bratje Slovenci smo!

Pa da po vzgledu mnogo omenjenega pisatelja in njegove knjige sklenem z nemških citatom, velim: „Ich hab' mich schon oft ausgesprochen

*) Navratil „Spomenik o šeststoletnici Habsburške vlade na Slovenskem“ 157, 160. Jeden izvod te zdaj že jako redke slovenske knjige sem videl koncem leta 1876. tudi v celjski čitalnici.

mündlich und brieflich, dass die Völker nur durch das göttliche Zeichen der Sprache, nicht aber durch willkürliche politische Grenzen geschieden sind“ (Vraz Preširnu 19. nov. 1837).

No, morebiti še o tem prilično drugikrat kaj.

Andrej Fekonja.

Hans Makart.

Spominska črtica.

Bil je zimsk, neprijazen dan 1. 1878. Pot me je slučajno privédla mimo krasnega „umeteljniškega doma“ dunajskega. Dospevši do njega moral sem ustaviti svoje korake. Na prostoru se je gnétlo toliko ljudstva, da ni bilo možno dalje iti. Policijski stražniki na konjih so vzdržavali red in po stopnicah, ki drže v palačo, stali so zopet redniki, ki so v potu svojega obraza branili ogromni množici, da ni v prevelikih tolpah sula v umeteljniški dom. Tisočere zbrane ljudi je navdajala le jedna misel: kako bi se poprej moglo priti v svetišče! In tedaj je bil za prvi prostor pri vratih boj, katerega umeje le óni, ki je imel priliko opazovati dunajsko občinstvo o jednacijah prilikah. Sneg je metel doli na mnogoštevilno ljudstvo, a nihče ni odnehal; z energijo, katere je zmožen le Dunajčan, vztrajal je vsakdo, dokler ga ni usoda — morebiti še le čez ure — prinesla tja do uhoda, kjer je izginil v zaželeni hram

In kaj je bilo povod temu prizoru? Hans Makart, slavni Hans Makart je bil razstavil novo podobo svojo, kolosalno sliko: „Uhod cesarja Karola V. v Antverpen.“ Tedaj pa je bil ves Dunaj na nogah. Od postrežčkov, slonečih brez dela tam na ogljih ulice, gori do najvišjih družinskih krogov govorilo se je le o enem predmetu, in ta je bil — slika Makartova! Tisočeri so romali dan za dnevom pred umeteljniški dom, da si priboré uhod in ogledajo slavljeno delo; mojster je imel vspeh, kakršnega do tedaj še ni pomnila dunajska umeteljniška kronika!

Ne dolgo potem sem se sešel s slavnim možem na dunajski akademiji, kamor sem zahajal v oni dôbi čestokrat obiskovat svojega bratranca Jurija Šubica, ki je slikal v takozvani „mojsterski šoli“ prof. Hansa Makarta. Ko sem stal slavnemu možu nasproti, objel me je nekak čuden čut in prošnil me je óni nepopisni vpliv, katerega ima genij do nas vsakdanjih ljudij. To je bil torej oni obožavani umeteljnik, katerega so občudovalci kovali v zvezde, nasprotniki pa črnili in kritikovali, kolikor so le mogli; to je bil oni mož, zaradi katerega so se bili dolgotrajni, ljuti

Gospod Janez.

Novela. Spisal Janko Kersnik.

VI.

(Konec.)

Gosto listje mu je šumelo pod nogami, ko je stopal po klanci proti grádu ter skozi vejevje visokih kostanjev upiral svoj pogled v mala, v večernem solnci blesteča se okna.

Za trenutek se mu je dozdelo, da vidi v jednom — Heleno, in vsa kri mu je silila k srcu. Toda zmotil se je bil.

Pred gradom ga je pozdravil Nero z glasnim lajanjem, in stari vrtnik se je prikazal izza ogla. Povedal je, da gospoda ni doma. Sodnik se skoraj ni drznil, po drugih vprašati; toda óni je sam pristavil:

„Gospa baronica pa so gori!“

„Torej, oglasite me!“

„I, saj ni treba,“ menil je vrtnik dobrovoljno. „Pri prvih vratih na mostovži potrkajte.“

Vran se je nasmehnil in šel, kamor mu je bilo svetovano. Stopil je v sobo, v katero ja je bil z Janezom privedel baron Milde pri prvem njenem pohodu; pa tu ni bilo nikogar; iz sosedne sobe se je čula godba na klavirji.

Nero, ki je bil šel za sodnikom, tekkel je tja, in v tem je že prenehala igralka — Helena.

„Kaj pa je — Nero? Od kodi si pa ti prišel?“ dejala je ter osupla vstala, čuvši korak v prednji sobi.

Toda v vratih je že stal sodnik.

„Vi, Vi ste?“ vzkliknila je baronica in temna rudečica ji je silila v lice.

„Ubogal sem Vas!“ dejal je Vran v vidni zadregi, a takoj ga je bilo sram teh afektiranih besed.

„Pridite, pridite,“ hitela je ona ter šla pred njim skozi drugi dve sobi v mali svoj salon. Ta je bil v južnem oglu grada in zahajajoče solnce ga je razsvetljevalo s svojimi rudečimi žarki. Iz okna pa se je videlo po dolini na dolgo, belo cesto.

Sem prišedši se je obrnila Helena zopet k sodniku; obraz njen je kazal navadni veseli izraz in tudi prejšnja rudečica je bila izginila.

Molčé je ponudila z roko sodniku nizek naslanjác, sama pa je séla k oknu.

„Naj se li izgovarjam?“ dejala je potem hlastno. „Pa, saj me niste krivo umeli, ali — celó sodili po mojem pismu?“

„Jaz sem si tolmačil vrstice tako — da želite govoriti z menoj“, zavrnil je Vran s poskušano hladnokrvnostjo.

„Tako je! Govoriti hočem, moram z Vami; — zadnjič to ni bilo mogoče.“

Igrala se je s sviljenim svojim robcem ter zrla na pol v stran skozi okno.

Vran ni védel besedice na to. Dvakrat, trikrat si je obrisal pot s čela, in ni se drznil ozreti v lepo ženo. Vse drugo, še skoraj radost se ga je lastila, a vsa nekdanja boleost bila je pozabljena.

„Ali smem govoriti o — nekdanjosti?“ vprašala je ona po kratkem molku in uprla vánj svoje velike, temne oči; roki pa je pritisnila skleneni k prsim.

„O nekdanjosti?“ ponovil je sodnik mehanično ter zrl na tla.

„Da, da,“ hitela je baronica, „ločila sva se — ločila sem se od Vas tako, da me spomin na to boli in peče, odkar se je ono zgodilo. Kaj ne, da sem odkritosrčna?“

Peter se je pikro nasmehnil, ali ona ni pazila na to.

„Oj, jaz sem bila že kaznovana za vse to, prehudo kaznovana; v naši hiši ni sreče! Na videz, da, da — smo srečni in imamo, česar si želimo, pa vender . . .“

Solze ni bilo v njenem očesu, toda glas se ji je tresel in Petru je sezal globoko v srce.

„Kaj hočete?“ vprašal je poluglasno.

Mislil si je, da ga bode vprašala, ji li odpušča nezvestobo. Pritrdil bi bil iz vsega srca, saj mu je bila vzplamtela zopet vroča ljubezen do nje, taka, ki vse odpušča in ki vse pozabi — tudi poštenje svoje.

Pa tega ona ni vprašala.

„Ste li pozabili náme?“ zašepetala je ter zakrila obraz z rokama.

„Nikdar, nikdar — Helena!“ vzklikne on, stopi burno pred njo in ji sname roki z lica.

In ona mu je pustila. Potegne jo na lahko k sebi, objame in poljublja jo, kakor pred leti, ko je bila še nevesta njegova, ko je daleč, daleč tam slovó jemal od nje, v nemški njeni domovini. Pa sedaj ni mislil na to, da je ona — žena družega.

„Me li še ljubiš, Helena?“ vprašal je.

Odgovorila ni, toda oklenila se ga je okoli vratú, in gorak poljub njen povedal mu je več, nego zgovornost vsega svetá. —

Mrak je bil že legel na zemljo, toda ona dva sta sedela pri oknu, drug poleg drugega, ne da bi pazila na bližnjo noč; v tem tudi nista čula, da je po klanci navzgor naglo pridrdral vozič ter obstal pred gradom. Tudi koraka po mehkih preprogah sprednjih sob nista čula — toda v tem je stopil že nekdo v mali salon.

Pred njima je stal — župnik Janez.

Baronica je izpustila sodnikovo roko ter plaho planila kvišku; a prepozno je bilo. Župnikovega bistrega očesa ni bilo mogoče varati. Pa sam je bil bolj prestrašen, nego ona dva. Izpregovoriti ni mogel besede.

„Za božjo voljo! Kaj je — kje je baron, kje je mož moj?“ vzkliknila je po prvem hipu Helena.

„Vi morete še povpraševati po njem?“ zavrnil je župnik skoraj srdito.

Helena je hotela ponosno dvigniti glavo in ostro odgovoriti; toda pred Janezovim pogledom je povesila oči. Pa slutnja, da se je nekaj zlega zgodilo, premagala je takoj vse drugo.

„Kaj je z baronom?“ vprašala je iz nova, a sedaj trdo, skoraj zapovedujoč.

Janez ni imel volje takoj odgovoriti. Ustni je stiskal in srpo ogledaval ona dva.

„Baron?“ dejal je potem počasi; „zarad njega prihajam tu sem. Nesreča, mala nesreča —“

Helena je stala bleda kakor zid pred duhovnikom in le siloma izustila: „Govorite, govorite!“

„Ne strašite se, nevarnost ni velika. Baron je pri vrnitvi z lova zdrsnil čez skale in se poškodoval, — a zdravnik je rekel, da ni nevarno.“

„A kje je, kje je?“

Hotela je mimo župnika venkaj iz sobe.

„Ostanite!“ velel je óni še vedno osorno; „privedó ga kmalu, in potem —“

Pri teh besedah se je ozrl gospod Janez v sodnika, ki je ves čas molcé stal na stráni.

Baronica je umela ta pogled.

„Jaz moram doli, naproti mu!“ dejala je odločno in izginila iz sobe.

Prijatelja ostaneta samá.

Peter je bil prvi, ki je končal mučno molčanje.

„Kaj je z baronom?“ vprašal je potihoma.

„Pobil se je, hudo pobil! Pa ti, čemu povprašuješ? — Pojdi, pojdi, záte tukaj ni mesta!“

Župnik je bil sedaj sodnik.

Vran je upognil glavo, kajti imel ni moči pogledati prijatelju v lice. Obrnil se je proti vratom.

„Počakaj me domá!“ velel je Janez za njim.

Oni ga je čul, toda odgovoril ni.

Čudno mu je utripalo srce, ko je hitel po klanci navzdol. Sram ga je bilo in kesal se je — pa poleg vsega je stala pred njegovim duševnim očesom vedno še krasna podoba Helenina.

Prispel je ves razburjen do konca drevoreda v dolini in ko je stopil venkaj na plano, ugledal je hipno pred seboj baronico. Hitela je bila do semkaj soprogu naproti.

Vran je obstal poleg nje.

„Helena, Helena!“ zašepetal ji je ter izkušal prijeti jo za roko.

Pa ona se je jokaje obrnila v stran.

„Pustite me, in ogibajte se me! Glejte, kazen je že tu!“

„Oh, jaz Te ne pustim, ne pozabim!“ hitel je on strastno. Beseda mu je pošla. A potem je nadaljeval:

„Pojdi z menoj, Helena! Popeljem Te kamor hočeš, vse pustim zarad Tebe, delaven sem, in svet je širok — pojdi z menoj!“

Mirnega premišljevanja sedaj ni bil zmožen.

Ali ona je odmajala z glavo.

„Pustite me, gospod!“ odgovorila je mirno in tako resno, da je oni nehoté odstopil za korak. „Ne čutite li, da nisva namenjena drug družemu? Pa kaj govorim? Vidite — zapustila sem Vas, ker me je mikalo bogastvo in ime baronovo — oh, res, da, tako podlo sem računala!“

Vran se je tresel pri teh besedah.

„Ni res, recite, da ni res, kar ste sedaj govorili!“ vzkliknil je hripavo.

„Resnica je!“ ponovila je ona neusmiljeno; „in danes, danes sem hotela nezvesta postati soprogu, onečastiti njegovo ime — zakaj? Da Vam vrnem storjeno krivico? Ne ne, tega ne morem več — —“

Zdajci se je začulo ropotanje kolés pred njima na cesti in baronica je hitela vozu naproti.

Sodnik pa je krenil na stransko stezo; z roko si je tiščal čelo in taval dalje po temi.

VII.

Prispel je v farovž, malo pred Janezom. Uršinega ogovora še čul ni, nego šel je naglo po stopnicah v prvo nadstropje, užgal si luč v sprednji véliki sobi ter čakal tam župnika.

Ko je le-ta vstopil, šel mu je naglo naproti.

„Kaj je z baronom?“ vprašal je polglasno.

„No, jaz mislim, da okreva; tudi zdravnik trdi tako!“ dejal je Janez, ne da bi se ozrl v sodnika.

„Janez!“ zaklical je óni glasno in prijel duhovnikovo roko.

Ta je uprl resni svoj pogled vánj.

„Poslušaj me, Janez! Ti me moraš slušati! Vse življenje moje skoraj leži odprto pred Teboj, samó jednega, najbridkejšega dogodka ne veš. Pa danes, danes ne smem več molčati o njem — vsaj Tebi ne, samó Tebi ne!“

Župnik se je osupel obrnil k Vranu. Sédla sta k mizi in sodnik je jel pripovedovati bridko povest svoje prve in jedine ljubezni. Opisoval je srečne dni v Kolonji, nenadno izdajstvo svoje ljubice, poznejše življenje svoje, vse, vse je odkril prijatelju. In potem novo srečanje ž njo in denašnji shod na Rudniku!

Čim dalje je pripovedoval sodnik, tem milejši izraz je legel na župnikovo lice in gorko milovanje je sevalo iz njegovih očij.

„In kaj hočem sedaj?“ končal je Peter strastno povest svojo.

„Kaj sedaj? Se li še spominaš prvega večera, ko si me obiskal tu in sva sedela pri ti mizi v živem razgovoru? Vprašala sva drug drugega: „Si li srečen?“ In kakova sta bila najina odgovora? Ti si dejal: „Kaj pa je sreča — kaj zadovoljnost?“ A jaz sem zavrnil odkritosrečno, da sem srečen! Se li spominaš?“

„Spominam!“ odkimal je zamišljeno sodnik.

„In glej, prijatelj, razloček med nama je le ta, da sem jaz že davno utešil in udušil jednako strast, katera sedaj v Tebi kipí. Težko, grenko, bridko je to, pa kakor smo nizki in umazani vsi na svetu v svojih strastih in v hrepenenji svojem, tako srečni in blagi postanemo, kadar nam je možno, udušiti strasti svoje. In to je možno!“

Sodnik se je nezadovoljno obrnil v prijatelja.

„Ne, ne Peter! Jaz Ti ne bom pridigoval! Tudi nisem jaz prvi, ki Te uči prave sreče v zatajevanji, in nisem poslednji, ki je prišel do njenega spoznanja. Tudi mravno stališče pustiva v miru! Ostaniva na Tvojih golih, realnih tleh! Kaj hočeš z baronico? Žena Tvoja ne more biti, dokler živi njen soprog — in ta bo živel; — ljubica tvoja pa ne sme biti —“

„Zakaj ne?“

„Ker te bo baron ubil! In če že nečeš te realne nagote — ker bi Te i jaz zaničeval iz vse duše svoje!“

Oba planeta kvišku.

„Janez!“ vzklikne sodnik.

„Da, da! Izbrisal bi Te iz spomina svojega, in ko bi se mi vsilil kdaj . . .“

„Dovolj, dovolj je!“ —

Malo potem se je sodnik odpeljal. — — — — —

Več mesecev ga ni bilo videti v Grmu, in tudi župnik Janez ni imel prilike obiskati ga v Križi.

Baron Milde je okreval, toda še v bolezni svoji je bil sklenil prodati rudniško posestvo in preseliti se zopet v Nemce.

Helena mu ni branila.

Kupec se je kmalu našel, in komaj je skopnel sneg po južnih brdih krog Rudnika, ostavila sta Mildejeva grad svoj. Pri odhodu obiskala sta župnika Janeza in v trenutku, ko je bila z župnikom sama v sobi, izročila mu je baronica zavitek pisem.

„Dajte to — Petru!“ zašepetala je. „To so nekdanja pisma njegova!“

Župnik jih je spravil, toda odgovoril ni ničesar.

Zvečer pa se je čudila Urša, kaj maši gospod Janez v peč, in zakaj stoji tako dolgo pred njo, dokler ni vse óno — pepel, sam pepel.

In Peter?

Prišel je zopet v Grm. Vzpomlad je bila tu in vinógradi pod grmskim farovžem so se svetili v krasnem zelenji; na župnikovem vrtu pa so dehteli celi šopi belih šmárnic.

Tedaj je prišel sodnik zopet k staremu — jedinemu prijatelju.

In tako stori večkrat tudi še dandanes! Toda ne več vzpomladi, ampak v gorki jeseni, kadar dozori žlahtna kapljica po grmskih brdih, tedaj zapusti Peter oddaljeno prašno stolnico in težavni, akoravno visoki svoj posel — ter se odpočije nekoliko tednov pri blagem prijatelji — gospodu Janezu.

Književna poročila.

XIII.

„Slavia italiana“.

Napisal advokat Carlo Podrecca, natisnil in na svetlo dal F. Giovanni v Čedadu (Cividale) 1884, 8°. 145 str. Cena 2.50 lire = 1 gld.*)

Pred seboj imamo z velikim navdušenjem v lepi italijanščini o beneških Slovencih napisano knjigo, ki zasluđuje vso našo pozornost. Prav za prav naslov več obeta, nego se nahaja v knjigi sami, ker v ti niso opisani vsi beneški Slovenci, nego samó prebivalci dveh dolin, t. j.

*) Knjigo ima na pródaji tudi Dase in Wokulat v Gorici.